

ובזה מובנים דברי התוס' בסוגיתנו שהוכיחו שלדברי הכל לאו שסמוך לו עשה בכתוב, או אפילו אינו סמוך אלא שאין העשה שייך אלא לאחר עבירת הלאו, כגון השבת הגזילה – אין לוקים עליהם, והנידון בסוגיתנו רק בשאין הלאו והעשה סמוכים זל"ז וכששייך העשה קודם הלאו, כגון במקדים תרומה לביכורים. והקשו התוס' הלא בתמורה העשה סמוך ללאו וגם אינו שייך אלא לאחר הלאו. ותרצו שמ"מ מדמה הגמרא מלתא למלתא משום שאין מקיים העשה דתמורה בידיהם. ובאור דבריהם, כאשר העשה סמוך ללאו הרי משמע שכוונת התורה שהלאו ניתקן ע"י קיום העשה ונפטר בכך, הלכך אינו לוקה, אבל כשאינו סמוך [וכן כשהעשה שייך בלא עבירת הלאו] אינו מהוה תיקון ללאו, ואז הסברה היחידה לפטור ממלקות היא משום שאינו כלאו דחסימה, וזהו שמקשה הגמרא אם כדבריך שלא הניתק לעשה פטור גם באופן שאינו תיקון הלאו רק משום שאינו כלאו דחסימה, א"כ בדין הוא שלא ילקה על תמורה שאעפ"י שאין בה תיקון ללאו מפני שאין בה 'עשה' מעשית, מ"מ אינו דומה לחסימה (עפ"י קהלות יעקב ד).

א. נראה שגם אם אין העשה תיקון ממש ללאו, יש בדבר סברא להיפטר ממלקות [וזהו הסברא לחלק בין לאו דחסימה ללאו הניתק לעשה], שהעשה מכהה את חומר הלאו כיון שעדיין יש תיקון מסוים למצב. וכגון בתמורה שכיון שאמרה תורה הוא ותמורתו יהיו קדש, נמצא שהחלפתו שרצה לעשות לא חלה לגמרי כדבריו. וכן המאחר ביכוריו לתרומה, יש תיקון מה בכך שבסוף הפרישם. ואולם אין זה דומה לעשה הכתוב בסמוך ללאו וכד', ששם ניתק הכתוב עצמו ממלקות לעשה, כאילו אמר תיקונו של זה אינו במלקות אלא בקיום העשה.

ב. בספר שפת אמת פירש השוואת הגמרא, כשם שמקדים תרומה לביכורים הלא מצות הביכורים היתה כבר מקודם ואעפ"י כן נחשב הלאו הניתק לעשה, כמו כן תמורה עיקר הלאו הוא שלא ימיר הקדושה, והמצוה היא שגם הקדושה הראשונה קיימת. ויוצא מדבריו אלו שעיקר המצוה בתורה לומר שהקדושה הראשונה לא פקעה (וכ"מ בספר דבר אברהם ח"א ז ענף א סק"ב, ע"ש. וע' בגליונות קה"י יח: שכתב לשמוע מהגמ' שם שבתמורה נמשכת קדושת הקרבן הראשון. ואולם בבכורות ס' יז צדד בזה וחילק בין הנידונים השונים. וע"ע במובא ביוס"ד זבחים מט.). וצ"ע הלא גם ללא חידוש הכתוב אי אפשר לחלל קדושה מתמימים, ובשלמא לאביי י"ל ממה שאמרה תורה לא יחליפנו משמע דאי עביד מהני (וכדלהלן ה:), אבל לרבא מדוע ס"ד שיועיל חילופו, ע"כ נראה לכאורה שהחידוש הוא בכך שהתמורה נתקדשה [וזהו הטעם שגם בע"מ מעיקרו נתפסת בו תמורה. וע' גם באחיעזר ח"ב סוס"י מד].

ולכאורה נראה שאם התנהג בתמורה כבהמת חול, מלבד שמעל בקדשים עבר על עשה ד'היה הוא ותמורתו יהיה קדש'. עוד בישוב קושית התוס' – ע' בספר חדושים ובאורים.

*

'אם תשמע שחברך מזכיר השם, אל תיכנס תוך דבריו לומר 'עשה לי כך וכך', שהרי על ידי זה ישתוק לשמוע דבריך ואתה גורם שיוציא שם שמים לבטלה, אבל אם תשמע שחברך הזכיר שם השם לקלל את חברו, אז תפסיק דבריו כי יחטא כשיקלל'.
(ספר חסידים, מובא בא"ר רטו; משנ"ב שם סקי"ט)

דף ה

'שאני התם דאמר קרא כל ימיו – כל ימיו בעמוד והחזיר'. יש לפרש הדרשה בכמה אופנים; –
היתור 'כל ימיו' מורה על חיוב נוסף, לעמוד ולהחזירה לאחר שילוח [כדוגמת הדרשה 'מוצא שפתיך' –
זו מצות עשה. ר"ה ו.]. (עפ"י ריטב"א מכות טו).

פירוש נוסף: כאילו אמר לא יוכל לשלחה לכל ימיו, וממילא שמענו שאם שלחה מחויב להחזירה כדי שלא תהא שלוחה מאתו כל ימיו (כן משמעות פרש"י כאן ובמכות טו.).
 ונראה שאין הדרש עוקר את המשמעות הפשוטה שאסור לו לשלחה כלל, גם אם בא לשלחה לזמן מועט ולהחזירה, וא"כ אפילו לשיטת ר"י (בתוס' פסחים כט: צה.) שהמשהה חמץ בפסח ע"מ לבערו אינו עובר עליו משום שהוא ניתק לעשה, כאן שונה שהלא אין מקרא יוצא מידי פשוטו, שלא ישלחנה כל ימיו.
 באופן אחר: סרס המקרא ודרשהו – כאילו כתוב 'ולו תהיה לאשה כל ימיו' – תהיה לו לאשה לעולם, ואפילו לאחר ששילחה (רמ"ה, מובא בריטב"א במכות. וע"ש בתוס' בשם רש"י בקדושין).
 ע"ע בפירוש שיטות הראשונים, ביוסף דעת מכות טו. עוד בפירוש הסוגיא, ע' בחדושי ר' מאיר שמחה הכהן – לקוטים.

**'מנין לתורם מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה שנאמר ולא תשא עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו, אם אינו קדוש נשיאות חטא למה, מיכן לתורם מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה'. פרשו בתוס' (וכ"מ בשיטמ"ק) שהדרש הוא מיתור הכתוב ולא תשא עליו חטא, הרי בלאו הכי אנו יודעים שיש בדבר חטא משום שכתוב מכל חלבו.
 ועוד, לשון 'נשיאות חטא' משמע שהאיסור לעולם עליו, ואם אינו קדוש הלא צריך לחזור ולתורם (עפ"י תו"י יבמות פט:).**

ויש מי שכתב: הואיל ואין כאן 'לאו' או 'עשה' שיעבור עליו ושלא יועילו מעשיו, הרי ודאי כוונת הכתוב לומר שאם תרם מן הרע נתקדש ולכך יש כאן חטא (עפ"י המאירי קדושין מו:).
 מה שכתב שאין בו 'עשה' אעפ"י שכתוב 'מכל חלבו' – נראה שמסתבר שהוא דין פרטי מדיני ההפרשה ואין כאן אזהרה נפרדת, הלכך אם לא קדוש הרי בעצם לא ביטל שום דין וגם לא עבר על אזהרת התורה. וזה תואם עם דברי הרמב"ם שלא מנה זאת כמצוה לעצמה (וכפי שפרש במגילת אסתר, בל"ת ז שמנה הרמב"ן בהשמות הרמב"ם), אבל לדעת הרמב"ן יש כאן לאו הבא מכלל עשה.

ולפי זה, התורם ממין על שאינו מינו שלא עשה כלום כדלהלן, לא עשה מעשה אסור אפילו לרבא – שהרי לכאורה אין בזה אזהרה נפרדת אלא דין מדיני מצות הפרשה, וכיון שלא פעל כלום אין שייך שעבר אמימרא דרחמנא. וכן מבואר בחזו"א (דמאי ב,ד) שהפרשה על שאינו מינו אינה עבירה אלא האכילה עבירה. [ואעפ"י שהשוו זאת בגמרא לפלוגתא אביי ורבא, זהו רק לומר שלאביי היה בדין שתהא תרומתו תרומה, אבל לפי האמת שאין תרומתו תרומה, לא עבר אמימרא דרחמנא].
 ובכתבים המיוחסים להגר"ח מובא לפרש שגדר איסור זה הוא על דרך השלילה, כלומר נשיאת החטא הוא בכך שאינו מפריש מ'חלבו' [ולו יצוייר שהיה אפשר להפריש פעמיים, לא היה עובר כיון שמפריש שוב מן המובחר], וזו כוונת הדרש: אילו לא היתה התרומה חלה, לא היה מקום מעיקרא לאיסור זה, שהרי במה שהרים מן הרע לא מנע את הרמת היפה. (וכע"ז יש בצפנת פענח ריש הל' כלאים, שכל האיסור הוא כדי שלא יתן לכהן מן הרע [וגם כשהכהן מפריש לעצמו – כתב – צריך להפריש מן היפה, שהפרשתו היא בגדר מתנה לעצמו], הלכך אם אינו קדוש הלא אין כאן נתינה לכהן. ויש לכונן בזה דברי התורא"ש בשטמ"ק ב"ב פד:).
 באורים נוספים לדרש – ע' בר"ש סיריליא ירושלמי תרומות סוף"ב; ספר משך חכמה קרח יח, לא; חדושים ובאורים.

(ע"ב) 'זהרי תמורה דאמר רחמנא לא יחליפנו ולא ימיר אתו ותנא לא שאדם רשאי להמיר אלא שאם המיר מומר וסופג את הארבעים, אלמה מהני. תיובתא דרבא. אמר לך רבא שאני התם דאמר קרא והיה הוא ותמורתו יהיה קדש. ולאביי...'. תימה, וכי המקשה לא היה יודע הכתוב 'והיה הוא ותמורתו יהיה קדש'? ויש לומר שלא הביא זאת אלא משום שרצה להקשות לאביי למה לי קרא ד'יהיה קדש' (שיטה מקובצת).

עוד יש לפרש הקושיא, הלא מצינו בתמורה שאעפ"י שעבר על הלאו – מעשיו הועילו שאם המיר מומר, וא"כ מנין לך הסברה הפשוטה בכל מקום שכיון שאסרה תורה לעשות לא מהני מעשהו. ומתקן, שונה כאן שאמרה תורה שהוא ותמורתו יהיו קדושים, הרי מוכח שלא מעשיו הם שהועילו, שהרי באמת לא הומרה הקדושה מזה לזה אלא שניהם קדושים, ונשאת הסברה הראשונה שאין מעשהו מועיל כיון שאסרתו תורה (וכעין זה בשפת אמת. ע"ש).

ע"ע בקהלות יעקב ב, במה שצדד להוכיח מכאן שגם החלת הקדושה על הבהמה השניה בכלל האיסור עצמו של תמורה [ולא רק ההעברת הקדושה מהראשונה]. וע"ע מו"מ בסוגיתנו בספר אבי עזרי סנהדרין כו, ג אות ח ואילך.

דף ו

זוהרי גזל דרחמנא אמר לא תגזול ותנן הגזול עצים ועשאן כלים צמר ועשאן בגדים משלם כשעת הגזילה. תיובתא דרבא' – שכיון שאמרה תורה והשיב את הגזלה, בדין הוא שלא יועילו מעשיו להיפטר מחיוב זה על ידי ששינה. אך לאביי יש לנו להעמיד מצות והשיב רק כאשר הגזילה בעינה אבל אם שינה מסתבר שהועיל לקנותה (עפ"י שיטה מקובצת).

יש מפרשים שאין הכוונה שלאביי שינוי קונה מסברא גרידא, אלא בעלמא שינוי קונה מ'הם' – ולא שינוייהם (פ"ו דב"ק), וכיון שסובר 'אי עביד מהני' הלכך מסתבר שהגזולן שעבר ושינה נפקע חיוב השבתו (עפ"י קצוה"ח שס; שפת אמת; חזו"א עמ' 332. וע' דבר אברהם א, יז).

אף על פי שגם אם נשתנה החפץ מאליו ללא מעשה האדם הדין הוא שקונה, ואם כן אפשר שמודה רבא בכל כגון זה דמהני [כמו שכתבו התוס' (ד סע"ב) לענין צורם אוזן בבכור] (כן הקשו האחרונים) – י"ל שהנידון כאן הוא על פעולת הגזילה, האם היא מועילה לגזולן לקנות החפץ, אלא שכל עוד החפץ בעינו אמרה תורה שחייב להשיבו, אבל משנשתנה הרי הועילו מעשיו הראשונים לקנותו עתה (עפ"י פרי יצחק ח"ב סוס"י סג. [וע"ש תירוץ נוסף]; גליונות קהלות יעקב).

תירוץ נוסף, ע' בנתיבות המשפט שסא, א.

ע"ע בקצות החשן ובנתיבות המשפט ומשובב נתיבות ס' לד; אבי עזרי ביכורים ט, יד; זכר יצחק עא ד"ה ובגוף; אחיעזר ח"ג פב, ב; חדושים ובאורים.

'המפקיר כרמו והשכים לשחר ובצרו חייב בפרט ועוללות בשכחה ובפאה ופטור מן המעשר'. התוס' כאן כתבו שמדובר שזכה בגוף השדה, אבל אם זכה רק בפירות – פטור מכולם. ודעת הר"ש (בפאה א, ו עפ"י הירושלמי בקדושין א, ה) שאפילו זכה בקמה לבדה בלא הקרקע, חייב במתנות עניים. ואם זכה אף בקרקע חייב אפילו במעשר.

'מירחו, מעשר ונותן לו' – ואף לדעת מי שאומר יש ברירה, כל זמן שלא הפריש פאה ולא בררה, היה הכל שלו ונתחייב הכל במעשר, ושוב לא יפטור (תוס' ב"ק צד.).

ואין אומרים הואיל ומחויב לעניים והרי יש להם זכות בחלק מן הפירות [כמו שכתבו התוס' (בסוכה לה.) שהכהנים והלויים נחשבים כשותפים בפירות טבל], א"כ הרי זה כהפקר שפטור ממעשר.

רביית קצוצה יוצאה בדיינים...'. נתבאר בהרחבה בב"מ סא.

ג. כתבו ראשונים שהלכה כרבא דאי עביד לא מהני (ראב"ד; החינוך שצג שלט; שו"ת הרא"ש ז, ד; ריב"ש תפח ועוד).

ובדעת הרמב"ם נחלקו הדעות. יש אומרים שנקט כאביי [שכן קיימא לן שינוי קונה] (כן היא דעת הלח"מ בכורות ו, ה; משנה למלך מלוה ח, א; רעק"א בתשובה קכט; קצות החשן רפא. וכן כתב להוכיח באבי עזרי שמיטה יג, י [שלכן כהן ולוי שנטלו חלק בבזיה – יש לדייק מהרמב"ם שזכו בה]. וצ"ע בדבריו בהל' סנהדרין כו, ג). ויש חולקים (כן דעת המגיד-משנה; רדב"ז ח"ו ב'סח; מנחת חינוך שלט, כד כז; שסא, ג; חזון איש בכורות כב, ד. וע' גם שושנת העמקים לבעל הפמ"ג יט; דברי חיים מכירה כט; זרע אברהם כ, ט; אבני גזר יו"ד שח וח"מ פח ד"ה והנראה; צאן קדשים ו סע"א; עולת שלמה ה. ד"ה במעשר; שפת אמת ה: ד"ה ורבא ו. ד"ה והשתא; לקוטי הלכות ב'עין משפט' בסוף הפרק; שעורי ר' שמואל ב"ב קל. וע' נתיבות המשפט (ט, א) שבאר פסק הרמב"ם והשו"ע שדיין שנטל שוחד צריך להחזירו, משום שהלכה כרבא דלא מהני. וע"ע שער משפט שם; חדושים ובאורים).

ד. יש אומרים שבאיסורים שיש בהם חיוב מיתה וכתת אין אומרים בזה 'לא מהני' (ע' זכר יצחק מו בשם הגר"ר כ"ץ).

ה. המקדש אשה האסורה עליו ב'כרת' שאין תופסים לו בה קידושין; כתב בשיטמ"ק שאפילו לרבא אינו לוקה [כי 'לא תקח' שנאמר בחייבי כריתות, לא בא ללאו אלא לגלות שאין קידושין תופסים בהם] (וכן דעת הריטב"א בקדושין עח. וע"ע בטעם הדבר בספר המקנה שם סו עה:). ויש אומרים שלוקה (עפ"י החינוך רו [וע"ש במנ"ח ובסי' רסו, יד]; סמ"ג ל"ת קח; יראים רטז).

ו. השוחט בשבת, לדברי הכל שחיטתו הועילה. וכבר נתנו בדבר כמה וכמה טעמים שאין אומרים בזה 'אי עביד לא מהני' (ע' בספרים המצוינים לעיל, ובאבי עזרי סנהדרין כו, ג אותיות י-יא). ז. לא נחלקו אביי ורבא אלא באיסורי תורה, אבל באיסורי חכמים אי עביד מהני אף לרבא (שו"ת הרדב"ז ח"ו ב'סח).

ח. הנשבע שלא לגרש את אשתו ועבר וגרשה, כתבו התוס' (ו. ד"ה אמר) שיש לומר שאפילו לרבא מועילים מעשיו כיון שבדה את האיסור מלבו ואינו כאיסור שאסרה תורה (וכן נקט למעשה בשו"ת הרדב"ז ח"ו ב'סח). ויש חולקים (ע' הגהות מרדכי ספ"ג דשבועות בשם ר"י בר פריץ. ויש פוסקים שנקטו כן להלכה להחמיר. עפ"י שו"ת מהר"ו קנו; רשד"ם יו"ד קטו. מובא בפתח עינים). ויש מפרשים שלא עלה על הדעת לומר שאינו גט אלא הנידון אם מחויב להחזירה (ע' קצות החשן רח; נובי"ת אה"ע קכט; משיב דבר ח"ב ד ה פו. עע"ש לענין נשבע שלא למכור ומכר. וע"ע בספר בית ישי לה הערה א).

דפים ה - ו

ז. מי שעבר ועשה את האיסורים דלהלן, האם הועילו מעשיו אם לאו? והאם לוקה עליהם?

- א. האונס שגירש את אנוסתו.
- ב. התורם מן הרע על היפה.
- ג. התורם ממין על שאינו מינו.
- ד. הפודה חרמי כהנים.
- ה. הפודה בכור בהמה טהורה ומעשר בהמה.
- ו. הקדים תרומה לביכורים.

- ז. כהן גדול שלקח אלמנה לאשה, וכהן הדיוט שלקח גרושה.
 ח. הקדיש בעלי מומים לגבי מזבח; הקדיש תמימים לבדק הבית.
 ט. גול עצים ועשאים כלים, צמר ועשאו בגדים.
 י. מישכן את המלוה שלא ברשות, ונטל ממנו כר או מחרישה.
 יא. כילה פאת שדהו ולא השאירה לעניים.
 יב. נטל רבית קצוצה מהלווה.

א. האונס שגירש את אנוסתו – גירושיו גירושין אלא שמצווה כל ימיו לשוב ולקחתה (לא יוכל שלחה כל ימיו). ואינו לוקה – משום שהוא לא הניתק לעשה (כן אמרו לרבא בלשון אחרונה, וכן נקטה הסוגיא דלעיל. וללשון ראשונה משמע שאינו לוקה משום קרא ד'כל ימיו'. ולאביי אינו לוקה משום שלא הועילו מעשיו, שהרי צריך לשוב ולקחתה. וע"ע מכות טו; אבני נזר אה"ע סו"ג).

א. הטעם שהגירושין חלו אף לרבא שאמר 'כל מלתא דאמר רחמנא אי עביד לא מהני' – משום שהגירושין הוקשו למיתת הבעל, מזה מיתה מוציאה מרשות הבעל, אף גירושין (תוס'). או גם משום הכתוב כל ימיו – כל ימיו בעמוד והחזר, משמע שהגירושין חלו (עפ"י שיטמ"ק). ולמסקנא אף להתוס' י"ל שלמדים זאת מכאן.

ב. לפרש"י (במכות טו), לדעת ריש לקיש אם כשבא לבית דין ומוזהרים אותו להחזירה אינו רוצה – לוקה.

אם כהן הוא – אסור לשוב ולקחתה שהריהי גרושה, הלכך לוקה.

ב. התורם מן הרע על היפה – תרומתו תרומה [ואפילו לרבא שאמר 'לא מהני', כאן שונה שאמר הכתוב ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלב מומנו – ואם אינו קדוש, נשיאות חטא למה. ר' אילעא].
 וכן הדין במפריש שלא מן המוקף, שבדיעבד תרומתו תרומה, שגם זה נכלל בדרשה זו (עפ"י שיטמ"ק).

ואין לוקים על איסור זה, שהרי אינו 'לאו' ממש אלא לאו הבא מכלל עשה.

ג. התורם ממין על שאינו מינו – אין תרומתו תרומה. [ואפילו לאביי שאמר 'אי עביד מהני', כאן שנה עליו הכתוב ואמר ראשיתם – ראשית לזה וראשית לזה].

וכן הדין במרים תרומה משל שנה זו על של שנה אחרת, אינה תרומה (רמב"ם תרומות ה,יא. וע"ש בכס"מ. ובספר עולת שלמה הקשה לאביי מדוע לא מהני בדיעבד).

אף בזה אינו לוקה, שהרי לא נאמרה אזהרת לאו אלא מדכתיב כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן – ליתן חלב לזה וחלב לזה.

ד. אין פודים חרמי כהנים (לא ימכר ולא יגאל), ואף בדיעבד לא הועילו מעשיו [ואפילו לאביי, שנאמר קדש קדשים הוא – בהוויתו היא].

הפודה חרמי כהנים, משמע מהשמטת הרמב"ם דין זה (בהלכות סנהדרין יט,ד ובספר המצוות קיא) ברשימת המלקות, שאינו לוקה [וכדרך שכתב (בכורות ו,ה) לענין מוכר חרמים ומעשר בהמה (ע' חזון איש בכורות כב,ד). ויש סוברים שלדברי רבא לוקה (כדלהלן בענין בכור ומעשר).

ה. בבכור נאמר לא תפדה ובמעשר לא יגאל. ואף בדיעבד אין להם פדיון [ואפילו לאביי – לפי שנאמר בבכור הם – בהוויתם יהו. ומעשר נלמד מבכור בגזרה שוה].

הרמב"ם (בכורות ו,ה) פסק שאין לוקים על לאו זה, שהרי לא הועילו מעשיו (עפ"י משל"מ בכורות א,יז; חזו"א בכורות כב,ד). ויש אומרים שלכאורה תלוי הדבר במחלוקת אביי ורבא (עתוס' ושיטמ"ק ו. וע' בספר החינוך שצג ובמנ"ח; חזו"א בכורות כב, ב ד).

ו. הקדים תרומה לביכורים – מה שעשה עשוי. [ואפילו לרבא שאמר בעלמא 'לא מהני' – משום שנאמר מכל מעשרתכם... תרימו. וע"ע ירושלמי תרומות ג,ג ובמפרשים]. ולענין מלקות – מחלוקת אמוראים כדלעיל ד.

ז. כהן גדול שלקח אלמנה או כהן הדיוט שלקח גרושה – קידושי קידושין [ואפילו לרבא – שנאמר ולא יחלל – חילולין הוא עושה ולא ממזרים], ולוקה (ע' בפירוט בקדושין עה).

לדברי רבי ישבב בדעת רבי עקיבא, יש ממזר מחייבי לאוין ואין קידושין תופסין בהם, אף בלאוין דכהונה (ע' קדושין סח ועוד. ואעפ"י שאינו דורש 'חילולין ולא ממזרים', מ"מ מודה שבבעולה לכהן גדול תופסים קדושין כמבואר בכ"מ בגמרא, ואין אומרים 'אי עביד לא מהני'. ע' בטעם הדבר בחדושי רעק"א כתובות כט: זכר יצחק סה; בית ישי כו,ב).

ח. המקדיש בעלי מומים לגבי מזבח, וכן המקדיש תמימים לבדק הבית, אעפ"י שהם ב'לא תעשה' – מה שעשה עשוי [ואפילו לרבא – שאמר הכתוב ולגדר לא ירצה, ריצוי הוא שאינו מרצה, הא לענין קדושה נתקדש. וממקום שנתרבו בעלי מומים לגבי מזבח נתרבו תמימים לבדק הבית].

[בברייתא אחרת (ז): מובאת דעת תנאים שהמתפס תמימים לבדק הבית עובר ב'עשה' (ושור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אתו – אותו תעשה נדבה ואי אתה עושה תמים נדבה לדבק הבית). ויש אומרים בלאו כנוצר].

א. המקדיש בעלי מומים למזבח – לוקה (רמב"ם איסורי מזבח א [וכפשטות הלשון 'לקי' להלן ז.]. ובספר החינוך (רפה) צדד בוח). ואעפ"י שאין בו מעשה – משום שבדיבורו נעשה מעשה (עפ"י החינוך ומנ"ח; לחם משנה. וע' קהלות יעקב ב; שבט הלוי ח"ה קונטרס המצוות מט). ע"ע פרטי דינים להלן ז-ו.
ב. להלכה, המקדיש תמימים לבדק הבית אינו לוקה, שאינו אלא לאו הבא מכלל עשה (רמב"ם ערכין ה,ה). ועתוס' מנחות נא: ד"ה אף.

ומצוה זו לא נמנית במנין המצוות (ערמב"ן בהשגות לשהמ"צ סוף שורש ו ומג"א א; דבר אמת 'בענין הלאוין').

ג. הקדיש תמימים לבדק הבית – קדושים, והרי הם נפדים בתמותם; הדמים נופלים לבדק הבית והבהמה תיקרב על המזבח (עפ"י רמב"ם ערכין ה,ה). יש אומרים שהיא קדושה בקדושת מזבח בפדיונה באופן מידי, ויש אומרים שיוצאה תחילה לחולין ואח"כ נקדשת למזבח (מחלוקת אמוראים בירושלמי שקלים ד,ד. וכן נחלקו אחרונים בדבר בדעת הרמב"ם, האם ממילא נעשית למזבח או צרכים להקדישה – ע' מהריט"א בכורות פ"ה מב; צפנת פענח ערכין ה,ה. ובראשונים בגטין (לח) מבואר שפודים אותה מתרומת הלשכה ונעשית קדשי מזבח מיד, ואם יחיד פדאה נעשית חולין ולוקחים אותה ממנו מתרומת הלשכה לצרכי מזבח).

ט. שנינו, הגוזל עצים ועשאם כלים, צמר ועשאו בגדים – משלם כשעת הגזילה. ואמרו שאפילו רבא מודה שהועילו מעשיו לקנות הגזילה בשינוי משום שאמר הכתוב והשיב את הגזלה אשר גזל – כמה שגזל. לפירוש אחד ברש"י, למסקנת הגמרא מבואר שרבא סובר שינוי אינו קונה שלא הועילו מעשיו. וכבר נחלקו בדבר החכמים במקום אחר.

לדברי התוס' (בב"ק טו) שינוי שאינו חוזר לברייתו קונה לכל האמוראים, אליבא דבית הלל. הגזלן אינו לוקה אלא משלם (ע' מכות טז). ויתכן שבגזול עבדים שטרות וקרקעות לוקה. ע' מנחת חינוך לח).

י. מישכן את המלוה (שלא ברשות. תוס') – מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום, ואפילו לרבא הועילו מעשיו לקנות את המשכון למשך היום / הלילה – שגילה הכתוב (השב תשיב).

א. התוס' והרא"ש (בב"מ ק"ג) פרשו שזה דוקא כשידע שאסור ליטול ונטל, אבל אם לא ידע שאסור – אנו מניחים שאילו ידע לא היה נוטל הלכך יש כאן זכיה בטעות וצריך להחזיר מיד כפי שהורה אביי במקום אחר.

והרמב"ם (מלוה ג, א) כתב שמחזיר מיד. ובארו אחרונים שלדעתו כלים שאסור ליטלם כגון כלי אוכל נפש – מחזיר מיד [וכרבא דאי עביד לא מהני, ועל איסור זה ד'לא יחבל רחים ורכב', לא נאמר 'השב תשיב' לרבות. והרמב"ן והרשב"א חולקים], וכלים שמותר ליטלם אלא שמישכנו באיסור כגון שבא אל ביתו – מחזירים ביום או בלילה (ע' חו"מ צו, יד ובהגר"א ועוד). וע"ע אחיעזר ח"א כב, ג; אבי עזרי הל' שוען יד, ח ד"ה והנה הרבינו יונה).

ב. הממשכן אינו לוקה, מפני שניתק לעשה או ניתן לתשלומים (ע' מכות טז). ויש אומרים שאם אבד המשכון או נשרף – לוקה (מח' רמב"ם וראב"ד מלוה ג. ועתוס' מכות שם שיתכן שאם אמר בב"ד שאינו רוצה להשיב – לוקה למ"ד).
ע"ע פרטי דיני העבטת עבוס בב"מ ק"ג-קטז.

יא. לא הפריש פאה מן הקמה – יפריש מן העמרים, לא הפריש מן העומרים – יפריש מן הכרי [לרבא, משום שלא הועילו מעשיו לפטרו. ולאביי – מריבוי תעוב שבכתוב]. רבי ישמעאל אומר: אף מפריש מן העיסה [אם משום שסובר שינוי במקומו עומד, או מיתור הכתוב תעוב. ע' ב"ק צד].

יב. לדברי רבי אלעזר, רבית קצוצה יוצאה בדיינים [אבל לא אבק רבית]. ורבי יוחנן אמר אינה יוצאה. ואמרו שאין הדבר תלוי במחלוקת אביי ורבא, כי אין המחלוקת בסברא אלא בדרשות הכתובים. ואף אביי שאמר 'אי עביד מהני' סובר שבית דין מחייבים להחזיר את הרבית ללווה.
וכן הלכה (ב"מ סה:). ונחלקו הראשונים האם ב"ד יורדים לנכסיו או רק כופים אותו לשלם. וישנן דעות שאין חיוב אלא כשהלווה תובעו.
עוד נחלקו הראשונים, האם לדעת רבי יוחנן חייב להחזיר לצאת ידי שמים, אם לאו.
ע"ע בפירוט בב"מ סא-סב).

דפים ו – ז

ח. א. המקדיש ומקריב בעלי מומים, משום כמה שמות הוא עובר? מה הדין בשעיר המשתלח?
ב. המקדיש בעל מום לדמי קרבן, או לדמי נסכים, האם עובר?

א. המקדיש בעלי מומים לגבי מזבח ומקריבם, בין שנולדו במום בין שהוממו אחר שנולדו, עובר משום חמשה שמות; בל תקדישו (כל אשר בו מום לא תקריבו), בל תשחטו (עורת או שבור... לא תקריבו...), בל תזרקו (מעל המזבח; ומעוד... לא תקריבו), בל תקטירו כולו (ואשה לא תתנו), בל תקטירו מקצתו (מהם). משום רבי יוסי ברבי יהודה אמרו: אף בקבלת הדם (ומיד בן נכר לא תקריבו).